

2. Висновки експертної групи Державного стандарту базової та повної середньої освіти. – К., 2003. – С. 5.
3. Каплун А.В. Розвиток сільськогосподарської професійної школи у Польщі / А.В. Каплун ; за ред. Н.Г. Ничкало. – Тернопіль, 1998. – 242 с.
4. Павловський К. Трансформації вищої освіти в ХХІ століті: польський погляд / Павловський Кшиштоф. – К. : Навч.-метод. центр “Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2005. – 230 с.
5. Свистун В.І. Теорія і практика підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 [Електронний ресурс] / В.І. Свистун ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2007. – 38 с.
6. Навчання за кордоном. Система освіти Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://premiumstudy.com.ua/navchannja_za_kordonom._sistema_osviti_polshi.html.
7. Система вищої освіти у Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita-pl.at.ua/publ/osvita_v_polshhi/sistema_vishhoji_osviti_v_polshhi/2-1-0-22.
8. Financing vocational education and training in the EU new member states and candidate countries – recent trends and challenges [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu.int> (Розглянуто 19.02.2011).
9. Особенности системы высшего образования в Болгарии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.znanie.info/portal/ie-education/4.html#28>.

ІНОЗЕМЦЕВА С.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ДІТЬМИ ТА ПІДЛІТКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Як свідчать інформаційні джерела, в Україні щорічно збільшується кількість дітей-інвалідів, які потребують посиленої уваги з боку держави. Ці діти утримуються в різних загальноосвітніх і галузевих закладах. Так, у 2003/04 навчальному році у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації навчалися 4472 особи з фізичними обмеженнями, у 2004/05 навчальному році – 5194 особи. У вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації: у 2003/04 навчальному році – 3457 осіб, у 2004/05 навчальному році – 3940 осіб. Обов’язковою умовою діяльності цих закладів є створення середовища для якісної освіти, формування життєвих навичок, адаптації учнів та студентів до життя в нових соціальних умовах. Але практика свідчить, що не кожен заклад може реалізувати ці завдання в оптимальному режимі. На це є як об’єктивні, так і суб’єктивні причини.

У зв’язку із цим особливої актуальності набуває вивчення сучасного досвіду організації навчально-виховного процесу з дітьми з особливими потребами в Україні, визначення ефективних форм і методів педагогічного впливу на дітей цієї категорії.

Аналіз науково-педагогічних джерел дає змогу стверджувати, що проблеми організації навчально-виховного процесу з дітьми та підлітками з особливими потребами перебувають у центрі уваги вітчизняних і зарубіжних науковців сучасності. Питанням навчання й виховання дітей з особливими потребами присвятили свої праці І. Зверєва, А. Капська, А. Муд-

рик, С. Хлеб'юк, Л. Штефан та ін. Але основним джерелом інформації стали безпосередньо дослідження сучасних науковців, матеріали конференцій та семінарів, присвячені вивченню вітчизняного досвіду з питань організації спеціальної освіти в Україні.

Мета статті полягає в узагальненні сучасного досвіду організації навчально-виховного процесу з дітьми з особливими потребами в Україні, визначенні загальних тенденцій, новітніх підходів до розвитку системи освіти й виховання дітей цієї категорії.

Як відомо, освіта для дітей з особливими потребами є важливою формою їх соціального захисту. Для забезпечення якісної освіти, медико-соціальної реабілітації, адаптації та інтеграції дітей з психофізичними вадами в суспільство розроблено відповідне сучасне нормативно-правове забезпечення, зокрема: “Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку” (2004), Постанова Кабінету Міністрів України “Про встановлення строку навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку” (2003), Проект Державної цільової програми “Освіта інвалідів” (2005).

У теорії та практиці сучасної освіти існують два основні підходи подолання в дітей труднощів, які виникають під час навчання, а саме: створення спеціальних груп, класів компенсуючого навчання в умовах звичайних навчальних закладів; включення дитини з порушеннями розвитку до освітнього середовища звичайної групи, класу, але за умов створення для неї відповідних, адекватних її можливостям умов здобуття освіти. Варто підкреслити, що другий підхід, який визначається формулою “від рівних прав – до рівних можливостей, від інституціалізації – до інтеграції”, вважається пріоритетним у більшості країнах світу [1].

Інтегрована загальнодоступна системи середньої, професійної та вищої освіти передбачає різноманітні форми спільного навчання та виховання дітей з особливими потребами та їх здорових однолітків. Сьогодні спостерігається така тенденція, що у звичайні навчальні заклади йдуть діти з легким та середнім рівнем порушення фізичного стану. Проте є приклади того, як діти з важкими відхиленнями успішно адаптуються, мають особисті досягнення, позитивно впливають на фізично здорових учнів, які навчаються бути чуйними, толерантними, уважними.

Доцільно звернути увагу на те, що унікальний досвід організації навчально-виховного процесу молоді з інвалідністю в інтегрованих студентських групах, в умовах дистанційного навчання накопичено у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини “Україна” та у 26 його філіях у всіх регіонах країни, де навчається близько 2 тисяч студентів. Широкий спектр спеціальностей надає інвалідам можливість самовизначення й самореалізації залежно від індивідуальних здібностей.

Цікавий проект зі створення Центру духовно-інтелектуального розвитку та професійної реабілітації молоді з обмеженими фізичними можливостями впроваджує Донбаський інститут техніки та менеджменту МНТУ.

Крім того, у цьому ж регіоні на базі Національної металургійної академії створено Регіональний центр освіти інвалідів [2].

Творчим підходом до багатоступеневої освіти та комплексної реабілітації дітей з проблемами в здоров'ї характеризується багаторічна діяльність Хортицького навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру (Запорізька область), створеного на базі санаторної школи-інтернату. Дитина з особливими потребами не тільки здобуває шкільну освіту та професійні навички, а й отримує широкий спектр реабілітаційних послуг.

Інтенсивно запроваджуються інноваційні форми навчання й виховання дітей-інвалідів і в Харківській області. Насамперед, це використання елементів дистанційного, інтегрованого навчання, відкриття навчально-реабілітаційних центрів, навчально-виховних комплексів різних форм власності. Створенню рівних умов для доступу до якісної освіти сприяє угода, укладена Головним управлінням освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації з Харківським центром реабілітації молодих інвалідів і членів їхніх сімей “Право вибору”, щодо розробки в Харкові моделі відкритої освіти для осіб з особливими потребами. Особлива увага в цьому проекті приділяється дітям, які не можуть відвідувати школу через тяжкі порушення здоров'я.

Упродовж багатьох років в Україні більшість дітей з особливими потребами здобували освіту в спеціальних закладах, які й нині залишаються для них традиційною та провідною формою навчання. Сучасні заклади інтернатного типу ізолюють знедолених дітей від суспільства. Ці діти позбавлені права вибору друзів, розваг, подальшого навчального закладу. Однак, ситуація поступово змінюється. Україна взяла курс на євроінтеграцію. У зв'язку із цим певні зміни відбуваються в освітній політиці, а саме: уряд приділяє значну увагу питанням забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими потребами та створення їм комфортних умов для навчання. Міністерство освіти і науки, спорту та туризму України планує й надалі розвивати інтегровану загальнодоступну систему середньої освіти як шляхом створення мережі навчально-реабілітаційних центрів для дітей з інвалідністю, так і запроваджуючи навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх школах. Для забезпечення особам з особливими потребами права на освіту місцевим органам управління освітою доручено забезпечити належні житлово-побутові умови учням та студентам з обмеженими фізичними можливостями, створити їм доступ до навчальних та інших приміщень.

Інтегроване навчання дітей з особливими потребами підкріплюється законодавчими документами, такими як: Конституція України, Програма “Діти України” (1995), Закони України “Про освіту” (1991) та “Про загальну середню освіту” (1999). Науково-методологічним підґрунтям здійснення інтегрованого навчання стала концепція “Спеціальна освіта дітей з особливостями психофізичного розвитку в Україні на найближчі роки і перспективу” (1996) та “Реабілітація дітей з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями” (1998).

Одним зі шляхів забезпечення доступу дітей до якісної початкової освіти може стати загальноосвітній навчальний заклад I ступеня з малою кількістю учнів – “школа – родина”, що створюється з урахуванням специфіки місцевості та демографічної ситуації за місцем проживання дітей. Це дасть змогу сформувати найсприятливіші умови, максимально використати потенціал родинної педагогіки й народознавства у вихованні учнів [5].

Варто підкреслити, що в більшості країн Західної Європи освітня політика вже тривалий час зорієнтована на практичне втілення інклюзивної форми навчання, принцип якої – освіта для всіх без винятку. Як свідчать науково-педагогічні джерела, паростки інклюзиву в Україні з’явилися ще в 90-х рр. XX ст. Ініціаторами починання були громадські організації. Матеріали Саламанкської декларації і програми щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами “інклюзивне навчання” визначають як систему освітніх послуг в умовах загальноосвітнього закладу, що базується на принципі забезпечення основоположного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання” [3]. У документі “Міжнародні консультації з питань раннього навчання дітей з особливими освітніми потребами” зазначено, що “інтеграція визначається як зусилля, спрямовані на введення дітей у регулярний освітній простір. Інклюзія – це політика і процес, які дають змогу всім дітям брати участь у всіх програмах”.

Відмінність інтегративного та інклюзивного підходів полягає у визнанні того факту, що ми змінюємо суспільство, воно пристосовується до індивідуальних потреб людей, а не навпаки. Однією з форм інтеграції можна вважати й навчання дітей з особливими освітніми потребами в спеціальних класах або групах навчального закладу. Інклюзія передбачає особисто орієнтовані методи навчання, в основі яких має бути індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням її здібностей, особливостей розвитку, темпераменту, сімейного виховання тощо.

У 2001 р. Міністерство освіти і науки України, Інститут спеціальної педагогіки АПН України разом із Всеукраїнським фондом “Крок за кроком” розробили семирічну програму науково-педагогічного експерименту “Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах”, яка була реалізована у 20 експериментальних закладах освіти.

Педагогічна інтеграція може бути частковою, тимчасовою, комбінованою, повною. Часткова інтеграція передбачає відвідування учнями з особливими потребами тих занять масової школи, зміст яких є доступним для них, проведення спільних заходів із загальноосвітніми масовими закладами (предметні олімпіади, огляд художньої самодіяльності), відвідування ігрових майданчиків, участь у культурних заходах міста разом із нормальними дітьми. Тимчасова інтеграція передбачає, що учня з особливими потребами віддають у клас масової школи на певний час з діагностичною метою або для проведення будь-яких виховних заходів. При комбіно-

ваній інтеграції дитина з відхиленнями в розвитку протягом усього дня знаходиться в класі нормальних дітей, але відвідує корекційно-розвивальні заняття вчителя-дефектолога. Повна інтеграція передбачає, що дитина з обмеженими можливостями перебуває у звичайному класі протягом усього терміну навчання.

Для рівного доступу до якісної освіти навчальні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи й форми навчання до індивідуальних освітніх потреб дітей та підлітків з особливими потребами. Розробляючи індивідуальні навчальні програми для учнів з особливими потребами, доцільно враховувати час настання інвалідності; характер реакції на інвалідність (емоції, поведінка); важкість порушень (діапазон обмежень); рівень інтелектуального й емоційного розвитку; короткострокові та довгострокові цілі програми; перелік послуг, у яких є потреба; оцінку досягнень [6]. Розробка навчальних програм за своїм змістом обов'язково повинна мати спрямування на загальну програму, що сприятиме в майбутньому подоланню соціальної недостатності дитини, її найбільш позитивної адаптації в суспільстві.

Крім навчання за індивідуальною програмою, для інтегрованих учнів можуть бути передбачені й такі пільги, як: звільнення від оцінювання з окремих дисциплін, надання більше часу на підготовку до іспитів або складання іспитів з послабленими вимогами.

Навчально-виховний процес з дітьми та підлітками з особливими потребами можна проводити за індивідуальною (консультації), груповою (факультативи, клуби за інтересами), колективною (конкурси, фестивалі, олімпіади, виставки) формами.

Вивчення науково-педагогічних праць [4; 7; 8] дає можливість визначити методи, які широко використовують у роботі з дітьми та підлітками з особливими потребами. Це, насамперед, загальновідомі методи виховання:

- методи формування свідомості (переконання, фронтальні або індивідуальні бесіди, дискусії, пояснення з опорою на особистий досвід учня або на позитивний приклад);
- методи організації діяльності (вимога, навіювання, вправа, використання творчої гри, організація суспільно корисної діяльності, змагання тощо);
- методи стимулювання діяльності (заохочення, створення ситуації успіху, догана, осудження, покарання, метод “вибуху”).

Найважливіші завдання педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами можна об'єднати в такі групи: реабілітаційно-виховні, комунікативні, психодидактичні, культурно-просвітницькі, психотехнічні, лінгвістичні [1].

Висновки. Таким чином, педагогічний аспект має дуже велике значення для реабілітації й інтеграції дитини з особливими потребами в суспільство. У процесі навчання й виховання відбувається соціалізація особистості, накопичення нею життєвого досвіду, знань, підготовка до активної

участі в усіх сферах діяльності. Робота з дітьми й підлітками з особливими потребами вимагає індивідуального навчального плану та спеціальних умов для організації навчально-виховного процесу, особливих форм і методів, технологій, обладнання, модифікації класного середовища тощо. Виходячи з того, що діти з фізичними або розумовими порушеннями в розвитку потребують спеціально організованого навчально-виховного процесу, особливо важливим виявляється необхідність їх класифікації залежно від характеру відхилень, вад або обмежень, яка буде впливати на вибір форм, методів і технологій педагогічного впливу.

Література

1. Бондар В. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти / В. Бондар // Дефектологія. – 2003. – № 3. – С. 2–5.
2. Дьяченко В. Комплексна реабілітація – шлях створення рівних можливостей / В. Дьяченко // Соціальний захист. – 2006. – № 11. – С. 7–11.
3. Семенюк М. Кожна дитина має вчитися / М. Семенюк // Соціальний захист. – 2006. – № 9. – С. 14–17.
4. Специальная педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / Л.И. Аксенова, Б.А. Архипов, Л.И. Белякова и др. ; под ред. Н.М. Назаровой. – М. : Академия, 2000. – 400 с.
5. Талан М. Корекційна освіта в Україні: стан, тенденції, перспективи / М. Талан // Соціальний захист. – 2006. – № 9. – С. 17–18.
6. Тюття О. Психокорекційні методи роботи з людьми з особливими потребами / О. Тюття, І. Парашів // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 4. – С. 8–11.
7. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога / М.В. Шакурова. – М. : Академия, 2002. – 266 с.
8. Штефан Л.А. Соціально-педагогічна теорія та практика в Україні (20–90-ті рр. ХХ ст.) / Людмила Андріївна Штефан. – Х. : Ексклюзив, 2002. – 264 с.

КАРАКАТСАНІС Т.В.

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Європейська інтеграція вітчизняної системи освіти посилила увагу науковців до вивчення зарубіжного досвіду, зокрема Великої Британії у сфері професійно-педагогічної підготовки, адже вищі навчальні заклади цієї країни є лідерами на світовому ринку освітніх послуг. Вітчизняні й зарубіжні науковці досліджують питання вищої освіти у Великій Британії в основному на прикладах Англії та Уельсу (Г.А. Андрєєва, С.С. Вітвицька, Ю.В. Кіщенко, Н.В. Негребецька, Л.П. Пуховська, А.В. Соколова, Н.П. Яцишин та ін.), питання реформування і стандартизації британської професійно-педагогічної підготовки (Є.В. Абазовік, Н.М. Авшенюк, Н.М. Воскресенська, А.Л. Саргсян та ін.), соціокультурний компонент підготовки вчителів початкової школи (О.В. Волошина), дозвіллієву діяльність студентів педагогічних коледжів (І.П. Сидор). Проте аналіз наукових публікацій показав, що на сьогодні актуальним залишається ґрунтовне дослідження системи підготовки майбутніх учителів початкової ланки в усіх регіонах Сполученого Королівства.

Мета статті – охарактеризувати систему підготовки майбутніх учителів початкових класів у Великій Британії.